

.....en dan vliegen de stukken over het bord!

Marion Knops

Schaken is voor mij het spel der spelen, de meest complexe puzzel die voortdurend wijzigt en iedere keer weer om een heel andere oplossing vraagt. Het spel dat ik graag verlies omdat het meer gaat om een waardige tegenstander die het tot een spannend spel maakt.

Op enig moment kwam voor mij de gelegenheid om schaakles te gaan geven aan hoogbegaafde kinderen die in een time-outgroep¹ zaten. Ik heb deze gelegenheid met beide handen aangegrepen niet alleen omdat ik mijn passie voor het spel kon overdragen aan potentiële schaakgrootmeesters. Maar vooral, zo had ik door de jaren geleerd, omdat het spel zich bij uitstek leent om te werken aan een aantal leer en emotionele problemen die deze kinderen ervaren.

"Ik ga niet met jou schaken!"

"Jawel, het is een onderdeel van de weekplanning, dus je doet gewoon mee". Dan pakten de donkere wolken zich samen: "Nee, ik doe niet mee!"

"Waarom eigenlijk niet?"

"De kans is heel groot dat ik verlies, daarom niet!"

Toen het verzoek van de redactie kwam om een stuk te schrijven over schaken met hoogbegaafden en waar dat allemaal goed voor was, wilde ik dat graag doen. Er was nog wel een probleem: het thema van deze uitgave is "sensomotorische problematiek". Dit is natuurlijk ook een leuke puzzel, want wat hebben schaken, hoogbegaafde kinderen en sensomotorische problematiek met elkaar te maken?

Een jaar of acht geleden kwamen twee studenten ergotherapie bij mij op bezoek. Zij wilden hun eindscriptie wijden aan de sensomotorische problematiek bij hoogbegaafden. Ik had voor die gelegenheid mijn casuïstiek geturfd op deze problematiek. Ik heb gezocht op kenmerken in de ontwikkeling, zoals het overslaan van het kruipen en het meteen duidelijk spreken. Ook in de schoolse situatie zijn er signalen die kunnen duiden op sensomotorische problematiek zoals het weigeren om te plakken en te knippen, het niet kunnen veterstrikken, zeer beweeglijk

¹ (een groep hoogbegaafde kinderen die i.v.m. hun problematiek niet meer in het onderwijs konden worden opgevangen)

zijn en over eigen benen struikelen. Twee belangrijke en goed zichtbare signalen in de schoolse situatie zijn: een slecht handschrift en het niet kunnen automatiseren van bijvoorbeeld de tafeltjes. Dan is er nog een signaal dat ik ernstig vind en dat is de afweer. Kinderen kunnen bijvoorbeeld een tactiele afweer hebben. Ze reageren dan heftig op een aanraking op de huid (haren wassen, etiketten in de kleding) of heel specifiek in hun mond (problemen met tandenpoetsen, het eten van stampot). Ook kunnen kinderen veel last hebben van geluid en licht. Het bleek dat bij 80% van de kinderen signalen naar voren kwamen die duiden in de richting van sensomotorische problematiek. Bij meisjes was het minder zichtbaar maar toch aanwezig.

Door een goede samenwerking tussen een sensomotorische integratietherapeut en mensen die bij hoogbegaafde kinderen intelligentieonderzoek deden bleek in de loop der jaren dat er een sterk verband bestaat tussen sensomotorische integratie problematiek en een disharmonisch profiel. Dit is een conclusie uit de praktijk, wetenschappelijk is het niet onderzocht, althans niet onder hoogbegaafden.

Sensomotorische problemen hoef ik niet uit te leggen daar er in dit themanummer de specialisten op dit gebied uitleg over geven.

Een disharmonisch profiel betekent dat er op een intelligentietest met een groot verschil gescoord wordt op auditief/verbale opdrachten ten opzichte van de visuele/motorische opdrachten. Eigenlijk wordt het verschil het beste zichtbaar in de WISC-R test. Deze intelligentietest kent een verdeling in verbale subtest en performale subtest. Als er sprake is van een aanzienlijk verschil tussen de score op de verbale testen en de performale testen dan spreekt men van een verbaal/performaal kloof of beter gezegd van een disharmonisch profiel. Dit profiel leidt tot een aantal problemen.

Met deze laatste zin raket ik een discussie op. Er is inmiddels in een onderzoek uit Nijmegen aangetoond dat de kloof die zich in de WISC-R manifesteert niet per definitie op problematiek duidt.

Tja, daar zat ik te kijken met mijn schaakgroep en al hun problemen die er ineens niet meer waren.

"Waar zijn je opdrachten die je de vorige week zou maken?"

Een wanhopige blik: "thuis, ik had het niet af, geloof ik".

"Ik geef je de opdrachten opnieuw, maak ze maar hier en als je iets niet weet dan kom het vragen".

"Gebruik een potlood en een gum bij de opdrachten".

"Mag ik opnieuw beginnen?". Het opdrachtenblad staat vol met oranje stift-strepen en kruisen. Schouderophalend: "Ook m'n potlood en gum liggen thuis".

"More recent work has shown,....., that unevenness is the rule among academically gifted children, while global giftedness..... is the exception." (Ellen Winner 1996; *Gifted Children, myths and realities*). Ellen Winner (professor psychologie in Boston) deed research naar onderzoeken over hoogbegaafden. In een onderzoek naar hoogbegaafde adolescenten bleek 95% van de onderzochte jongeren een groot verschil toonden tussen hun verbale en performale capaciteiten. Ook constateert Winner dat hoogbegaafde kinderen op de WISC-R zeer wisselend scoren, van uitzonderlijk goed tot dusdanig zwak dat je er een leerprobleem mee kunt voorspellen. Bij deze (unevenly gifted) kinderen ziet Winner sensomotorische problemen die bijvoorbeeld kunnen leiden tot spiegelen (34 in plaats van 43) en problemen met het handschrift.

"We gaan blind schaken vandaag!"

"Hoe gaat dat?"

"Iemand schaakt met z'n ogen dicht tegen een ander, de zetten worden doorgegeven door de posities te vermelden". Alle kinderen weigerden dit pertinent, niemand wilde blinde schaker zijn. Uiteindelijk zwicht een jongeman en gaat moedig aan de slag. In de vierde zet plaatst hij zijn loper boven op zijn eigen pion. Hij mag weer kijken en is dan ongelooflijk trots op zijn prestatie. *"Ik wist niet dat ik dit kon!"*.

Ondanks dit succesverhaal weigert de rest van de groep om de blinde schaker te zijn.

Winner constateert dus wel degelijk problemen bij hoogbegaafde kinderen met een disharmonisch profiel en benoemt ook nog een aantal sensomotorische problemen die deze kinderen kunnen ervaren.

Evenals bij sensomotorische problematiek lijkt het bij de problemen rond een disharmonisch profiel te gaan om een transportprobleem in de hersenen. Een transportprobleem tussen de linker- en de rechterhersen helft en visa versa.

In de schaakgroep zaten grotendeels kinderen die verbaal hoog scoren, zij kunnen zich verbaal op hoog niveau uiten, hebben een probleemoplossend vermogen op hoog niveau, houden van humor, hebben een hoog abstractie vermogen en houden (teveel) van details. Hun problemen zijn: geen interne structuur, chaotisch, vergeetachtig zijn, niet instaat tot het uitvoeren van meer-voudige opdrachten. Het zijn zwart/wit denkers en ze dur-

ven niet te gokken. Als het slecht gaat zie je bij deze kinderen driftbuien uit het niets, depressies en tics.

Mijn schakers gebruiken overwegend hun linkerhersen helft, laat die nou toevallig niet ingericht zijn om goed te schaken. Het schaken dwingt de kinderen om ook hun rechterhersen helft optimaal te gebruiken. Bij het schaken is het van belang dat je een aantal zetten vooruit denkt, je denkt in beelden, daar heb je de rechterhersen helft voor nodig. Het spel eist van de speler dat er in structuren gedacht wordt.

"Marion, ik weet deze opdracht niet".

"Wat is de opdracht en wie is aan zet?" .....

Enigszins radeloos: "Maar ik weet het antwoord gewoon niet!".

"Nou dat is de bedoeling, jij krijgt van mij schaakproblemen om ze op te lossen, niet om te kijken of je de oplossing al weet".

"En hoe los je zo'n ding dan op?".....

Ik schaak met deze kinderen om meer redenen dan het voornoemde profielprobleem. Verliezen van een waardige tegenstander, leren leren aan de hand van schaakopdrachten, het overwinnen van de twijfels aan jezelf en plezier hebben in het spel zijn ook belangrijke aandachtspunten.

Daar zit ik dan, zeker bij die pubers moet ik echt opletten. Ik moet een waardige tegenstander zijn, ik ben aan de zesde zet vooruit aan het denken en dan.....dan vliegen de stukken over het bord. Ze kunnen er niets aan doen; het is een sensomotorisch probleem en daar hebben ze zelf al genoeg last van.

Marion Knops, een HINTmens van het eerste uur, heeft de afgelopen tien jaar een schat aan ervaring en deskundigheid opgebouwd met betrekking tot hoogbegaafdheid. Zij geeft workshops en begeleidt volwassenen en kinderen.